

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی انگیزش و کارکرد های آن در آموزش

بهر روز حاجی بابائی

کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی

bh14011401@gmail.com

چکیده

انگیزه از مهم ترین عواملی است که هر فردی برای ادامه و پیشرفت مراحل زندگی به آن نیازمند است. انگیزه از نظر بنیادی، هر آن چیزی است که موجود زنده را به حرکت وامی دارد و موجب جنبش آن می شود. روان شناسان، کلیه ی عواملی را که موجود زنده و از جمله انسان را به فعالیتی وامی دارد و او را در یک جهت خاصی سوق می دهد، انگیزه می نامند. انگیزه درونی، اولین عنصر تشکیل دهنده ی رفتار است. انگیزه ی تحصیلی گرایشی همه جانبه به ارزیابی عملکرد خود با توجه به عالی ترین معیارها، تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد توأم است. در این مقاله شماره با اهمیت و نقش انگیزه و انگیزه درونی و همچنین انواع و راهکار های افزایش انگیزه در موفقیت تحصیلی دانش آموزان آشنا خواهیم کرد.

کلمات کلیدی: انگیزه، انگیزه درونی، پیشرفت تحصیلی، معلمان، خلاقیت، دانش آموزان.

۱-مقدمه

امروزه یکی از بزرگ ترین مشکلات آموزشی مدارس ما کمبود یا فقدان انگیزه در دانش آموزان است. معلمان هر روز شاهد دانش آموزانی هستند که بدون داشتن انگیزه لازم در مدارس حاضر می شوند و فقط وقت خود را می گذرانند این افراد در کلاس درس مشکلات انضباطی را موجب می شوند و بر فرایند یادگیری سایر همکلاسی های خود نیز تأثیر سوء می گذارند.

اصولا تمام انسان ها برای شروع، ادامه و پیشرفت در فعالیت هایشان به انگیزه احتیاج دارند. دانش آموزان نیز از این امر مستثنا نیستند آنان نیز بدون انگیزش لازم بهره ای از فعالیت های آموزشی نمی برند. امروزه بی انگیزگی دانش آموزان یکی از دلایل

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عمده‌ی افت تحصیلی به شمار می‌آید زیرا چنین دانش‌آموزانی یا اصلاً در جهت رشد تحصیلی خود « کاری انجام نمی‌دهند و یا کم کار می‌کنند از این رو کم یاد می‌گیرند و اغلب رفتارهای غیرمسئولانه و یا اخلال گرانه از خود نشان می‌دهند » (یوسف زاده، و همکاران، ۱۳۹۴) در نتیجه اگر بتوانیم راه‌های ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان را بشناسیم و آن‌ها را در مدارس خود پیاده کنیم یقیناً علاوه بر رشد تحصیلی دانش‌آموزان بسیاری از دشواری‌های رفتاری آنان نیز مرتفع خواهد شد .

موقعیت و شرایط محیط آموزشی از جمله عواملی است که با انگیزش دانش‌آموزان ارتباط نزدیک دارد. معلم مهم‌ترین نقش را در آموزشگاه ایفا می‌کند و چگونگی عملکرد دانش‌آموز به رفتار معلم بستگی دارد. برای معلم انگیزش دانش‌آموز به این سبب که هم در حکم هدف و هم به منزله‌ی وسیله‌ی پیشرفت‌های بعدی در سایر زمینه‌های تربیتی است اهمیت زیادی دارد. معلمان می‌توانند از منابع و راه‌هایی که انگیزش از طریق آن‌ها افزایش می‌یابد استفاده کنند.

اگرچه در بیشتر کلاسهای درس می‌توانیم هم انگیزش بیرونی و هم انگیزش درونی را مشاهده کنیم، اما وجه غالب با انگیزش بیرونی است. البته نشانه‌های انگیزش درونی نیز در مدارس یافت می‌شود. دانش‌آموزان می‌توانند دارای انگیزه درونی باشند و معلمان هم می‌باید در کنار انگیزش بیرونی به انگیزش درونی توجه کنند. لازم است تا میان این دو تعادل و توازی ایجاد گردد و دانش‌آموزان بیاموزند که چگونه قادرند از انگیزش بیرونی به انگیزش درونی دست یابند. (سیف، ۱۳۸۶)

۲- روانشناسان انگیزش را از دیدگاه‌های مختلف تعریف کرده‌اند:

برای انگیزش (انگیزه) یادگیری این تعریف به دست داده است: فرآیندهای روانشناختی که رفتار دانش‌آموزان را در جهت یادگیری، هدایت و حفظ می‌کند (سیف، ۱۳۹۲) درباره‌ی تأثیر انگیزه بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی، پژوهش‌های زیادی انجام گرفته است. کیست و کول در مطالعات خود نشان دادند یادگیرندگانی که انگیزه‌ی سطح بالایی دارند، فعالیت‌های بیشتری را می‌پذیرند. تکالیف درسی بیشتری را انجام می‌دهند و در نتیجه موفقیت بیشتری کسب می‌کنند (دکتر مولوی، ۱۳۸۶). «فری مایر می‌گوید انگیزش چیزی است که به رفتار انسان هم‌جهت و هم‌شدت می‌دهد.»

«لفرانسوا انگیزه را علت و دلیل رفتار می‌داند دلیل اینکه چرا ما بعضی رفتارها را انجام می‌دهیم ولی بعضی دیگر را انجام نمی‌دهیم انگیزه‌های ما هستند.» و عده‌ای دیگر از روان‌شناسان معتقدند: « انگیزش معمولاً رفتار را به سوی مشوقی سوق می‌دهد که موجب کسب لذت یا رفع حالتی ناخوشایند گردد.»

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

در روان‌شناسی تربیتی « انگیزش مانند آمادگی ذهنی یا رفتارهای ورودی ، یک پیش‌نیاز یادگیری به حساب می‌آیند و تأثیر آن بر یادگیری کاملاً آشکار است اگر دانش‌آموزان و دانشجویان نسبت به درس بی‌علاقه باشند به توضیحات معلم توجه نخواهند کرد تکالیف خود را با جدیت انجام نخواهند داد و بالاخره پیشرفت چندانی نصیب آن‌ها نخواهد شد » (اسماعیلی و قاسم نژاد، ۱۳۹۵).

۳-انواع انگیزش:

۱-۳- انگیزش بیرونی: « در انگیزش بیرونی یک عامل خارجی فرد را به انجام کاری خاص برمی‌انگیزد » در واقع تقویت‌کننده‌های بیرونی مبنای این انگیزش را تشکیل می‌دهند نظیر غذا ، نمره ، پول ، جایزه و...

۲-۳- ۱ انگیزش درونی: « در هنگامی که انسان با انگیزش درونی کاری را به انجام می‌رساند صرفاً آن را برای خود آن می‌خواهد و نتیجه‌ای جداگانه را نمی‌طلبد و حتی اگر از کار خود هیچ نتیجه‌ی مطلوبی هم نگیرد بازهم از اینکه آن‌ها انجام داده است احساس پشیمانی نمی‌کند . « تقویت‌کننده‌های درونی اساس این نوع انگیزش به حساب می‌آیند این تقویت‌کننده‌ها « عواملی هستند که کنترل آن‌ها در دست خود فرد است و از احساس رضایت حاصل از کسب توفیق در رسیدن به هدف ناشی می‌شوند »

شیوه معمول معلمان در افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان استفاده کردن از انگیزش بیرونی است حال آنکه این نوع انگیزش ، مشکل‌آفرین است البته این به معنای آن نیست که نباید از این روش استفاده کرد بلکه « معلم می‌باید بیاموزد که چه هنگام و برای چه کسی و چگونه از راهبردهای انگیزش بیرونی استفاده کند بطوری که انگیزش درونی وی آسیب نبیند » بهترین زمان برای استفاده از انگیزش بیرونی هنگامی است که دانش‌آموزان خود را ناتوان می‌بینند و از هرگونه فعالیت سرباز می‌زنند در این زمان معلم مجاز است از انگیزش بیرونی استفاده نماید اما « هدف عمده فعالیت‌های معلم باید این باشد که دانش‌آموزان را به‌گونه‌ای بار آورد که به تدریج از انگیزه‌های بیرونی به انگیزه‌های درونی روی آورند و به‌گونه‌ای تربیت شوند که به اصطلاح یادگیری را به خاطر یادگیری انجام دهند نه فقط برای کسب مشوق‌های مادی معمولی »

۴- منابع محرک‌های درونی

طبق نظریه انتخاب پنج نیاز اساسی زیر منبع همه محرک‌های درونی و هدایت رفتار انسان است « به‌وسیله درک این نیازها می‌توان کلاس درس و مدرسه را به مکانی تبدیل کرد که دانش‌آموزان بخواهند یاد بگیرند ، کاری باکیفیت عالی انجام دهند و با احترام و به شیوه‌ای مسئولانه رفتار کنند.»

۴-۱- بقا: غالباً وقتی که روی نیازهای اولیه بحث می‌کنیم اول از همه نیاز به زنده ماندن به ذهن می‌آید . بقا شامل نیاز به غذا ، پناهگاه و سلامت جسمانی و امنیت است . در مدرسه دانش‌آموزان نیاز دارند که از لحاظ جسمی و عاطفی احساس امنیت کنند . بنابراین باید بستر این نیاز فراهم گردد.

۴-۲- دلبستگی و تعلق خاطر: انسان‌ها مانند برخی از گونه‌های دیگر ، مخلوقاتی اجتماعی هستند . ما در واحدهایی به نام خانواده زندگی می‌کنیم . سازمان‌های اجتماعی تشکیل می‌دهیم گروهی کار می‌کنیم در گردهمایی عمومی حضور می‌یابیم و صدها رفتار را بکار می‌گیریم که ما را با دیگران مرتبط می‌سازند. در نتیجه معلمان باید در مدرسه شرایطی را برای دانش‌آموزان ایجاد کنند که تعلق و تایید را احساس کنند.

۴-۳- قدرت: به معنای رشد شخصی است یعنی گسترش معلومات و مهارت‌هایی که کیفیت زندگی‌هایمان را بالا می‌برد و ما را برای به دست آوردن و افزایش احساس مثبت نسبت به زندگی در کوتاه‌مدت هدایت می‌کند به‌طور خلاصه برآوردن نیاز به قدرت در بطن آموزشی است دانش‌آموزان می‌توانند نیاز خود را به قدرت از طریق یادگیری و موفقیت در آن ارضاء کنند.

۴-۴- آزادی: تمامی ادیان الهی ، اعلامیه جهانی حقوق بشر ، قوانین اساسی کشورهای متمدن و بسیاری از متفکران در آثار خود به آزادی یا استقلال به‌مثابه حقوق غیرقابل‌انکار بشری اشاره کرده‌اند . دانش‌آموزان نیز مانند سایر انسان‌ها نیاز دارند تا بتوانند انتخاب کنند پس لازم است این فرصت را برایشان فراهم کنیم.

۴-۵- سرگرمی: درست است که نیاز به سرگرمی در این فهرست در جایگاه پنجم قرار گرفته ولی به این معنی نیست که کمترین اهمیت را دارد بلکه می‌تواند در مقام اول فهرست نیز قرار گیرد سعی کنید زندگی انسان‌ها را بدون لذت ، خنده ، و یا تفریح تصور کنید قطعاً این‌گونه زندگی ، خسته‌کننده و ملال‌آور خواهد بود انسان‌ها نیاز دارند سرگرمی داشته باشند . (یوسف زاده و همکاران ، ۱۳۹۴)

۵- اصول انگیزش درونی

۵-۱- **قابلیت پیش‌بینی:** هر فرد اگر خود را در مواجهه با کاری ببیند که کفایت لازم را در آن رابطه ندارد دچار فشار روحی شدید می‌گردد. برخی منزوی می‌شوند و برخی تندخویی می‌کنند اگر بتوان قابلیت پیش‌بینی محیط‌های غیرقابل کنترل را افزایش داد برخی از این رفتارهای نامناسب برطرف خواهد شد.

۵-۲- **توازن میان تکلیف دشوار و آسان:** توازن و تعادل میان تکلیف دشوار و آسان برای حفظ علاقه‌ی درونی دانش‌آموزان ضرورت دارد. وقتی دانش‌آموزی با کار دشوار مواجه می‌شود با شکست روبرو می‌گردد و انگیزش درونی وی بالطبع آسیب می‌بیند.

۵-۳- **تامین حمایت آموزشی:** دانش‌آموزان برای انجام تکلیف دشوار و اطمینان یافتن از موفقیت خویش به حمایت آموزشی نیاز دارند « حمایت آموزشی عبارت از نوعی یاری است که فردی توانا در روند فعالیت تحصیلی در اختیار فردی دیگر قرار می‌دهد که به آن نیازمند است.» که از سه طریق (سرمشق دهی، خرد کردن اهداف و تقسیم کار) صورت می‌گیرد.

۵-۴- **اجتناب از مقایسه اجتماعی دانش‌آموزان:** رقابت موجب می‌شود « که دانش‌آموزان به مقایسه اجتماعی میان خود بپردازند که در نتیجه به جای تکلیف - درگیری به خود - درگیری می‌رسند. افراد خود درگیر کارهای دشوار را نه به دلیل انجام مطلوب کار بلکه به دلیل رقابت با دیگران انجام می‌دهند. معلمی که می‌خواهد دانش‌آموزان را به جانب تکلیف درگیری سوق دهد و از خود درگیری آن‌ها بکاهد باید به ایشان کمک کند تا از مقایسه اجتماعی میان خود اجتناب کنند »

۵-۵- **نوآوری:** از طریق درس‌های بدیع و غیرمعمول می‌توان علاقه دانش‌آموزان را افزایش داد. انگیزش درونی عبارت از یک حالت روان‌شناسی متغیر است و هیچ دانش‌آموزی همواره نسبت به مناسبتی خاص از انگیزش درونی ثابتی برخوردار نیست می‌توان با تفسیر شرایط، ادراک کفایت و خودمختاری دانش‌آموز را نسبت به خود تغییر داد همه دانش‌آموزان در دوران تحصیل خویش انگیزش درونی را تجربه می‌کنند.

هنگامی که انسان با انگیزش درونی کاری را به انجام می‌رساند صرفاً آن را برای خود آن می‌خواهد و نتیجه‌ی جداگانه‌ای را نمی‌طلبد و حتی اگر از کار خود هیچ نتیجه‌ی مطلوبی هم نگیرد باز هم از این که آن را انجام داده است احساس پشیمانی نمی‌کند در مورد چنین کسی هرگز به تشویق نیاز نیست این افراد در ضمن پرداختن به فعالیت خود از دیگر امور غافل

می‌شوند و فقط به کار خود توجه دارند نظریه‌پردازان چنین حالتی را « در جریان بودن » نامیده‌اند یعنی فرد آن‌چنان با دقت معطوف به فعالیت خویش است که عامل‌های طبیعی بر وی هیچ تأثیری ندارد. (اسماعیلی و قاسم نژاد، ۱۳۹۵)

دانش‌آموزانی که انگیزه تحصیلی بالایی دارند، فعالیت‌های بیشتری را می‌پذیرند، تکالیف بیشتری را انجام می‌دهند و موفقیت بیشتری را کسب می‌کنند. هنگامی که یادگیرندگان، انگیزه لازم را داشته باشند، فرایند ارتباط، تسهیل شده؛ مطالب روان‌تر گشته، اضطراب کاهش یافته و خلاقیت و یادگیری نمود می‌یابد (سیف، ۱۳۸۶)

در مقابل، نداشتن انگیزه تحصیلی در بعضی از دانش‌آموزان، باعث افت تحصیلی و اتلاف در منابع آموزش و پرورش می‌شود. این موضوع یکی از مهم‌ترین مشکلات نظام‌های آموزشی در اغلب کشورهاست. منابعی که در این راه تلف می‌شود خواه به صورت عمر انسان‌ها باشد، خواه به صورت منابع مادی و مالی، هر سال رقم قابل توجهی را تشکیل می‌دهد. به طوری که بهبود و کارایی نظام‌های آموزشی تا اندازه بسیار زیادی به بالا بودن روحیه آموزشی در دانش‌آموزان و جلوگیری از اتلاف سرمایه مادی و نیروی انسانی وابسته است (بخت آوری، ۱۳۹۳)

در این راستا، معلمان در تعلیم و تربیت و انگیزش، نقش اصلی را به عهده دارند. معلمان، افراد مهم جامعه هستند که نقش بسیار حیاتی و تعیین‌کننده‌ای در توسعه زندگی دانش‌آموزان بازی می‌کنند. زندگی دانش‌آموز بسیار تحت تأثیر معلمان است، زیرا معلمان تقریباً در تمام جنبه‌های زندگی دانش‌آموزان حضور دارند. در همین حین معلمان باید بدانند که انگیزش انسانی یک موضوع بسیار پیچیده است. صدها روان‌شناس زندگی خود را صرف کرده‌اند تا علت نحوه رفتار انسان را کشف کنند و کوشش‌های آنان به موفقیت‌های زیادی منجر شده است.

امروزه ما نسبت به چند دهه‌ی قبل اطلاعات زیادی درباره‌ی این موضوع داریم اما این موفقیت‌ها بدین معنا نیست که درک و فهم ما کامل شده است و اکنون می‌توانیم با این دانش جدید، تمام اشکال رفتارها و نگرش‌های ضد باروری در مدارس و کلاس‌ها را متوقف کنیم. اگر موضوع انگیزش انسان این‌قدر ساده بود، معلمان به حل بسیاری از مشکلاتی که با اندک انگیزش دانش‌آموزان قابل‌رفع بود فایز می‌آمدند؛ بنابراین معلمانی که برای افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان فعالیت می‌کنند، باید بینش و اهدافی متعادل داشته باشند. معلمان باید علاوه برداشتن اهدافی متعادل برای افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان، آگاه باشند که مجموعه‌ی یکسانی از شیوه‌های علمی که در تمام موفقیت موثر باشند وجود ندارد (یوسف زاده و همکاران، ۱۳۹۴)

۶-جهت ایجاد انگیزه بیشتر در دانش آموزان از معلم انتظار می‌رود:

قبل از آغاز درس دقیقاً به آن‌ها بگویید که چه انتظاراتی از آنان دارد، به عبارتی معلم باید قبل از آغاز درس کلیه هدف‌های آموزشی، نوع رفتار و یا مهارت‌هایی را که از آنان می‌خواهد از پیش در اختیارشان قرار دهد تا دانش‌آموزان پیش‌زمینه‌ای مناسب داشته باشند.

- استفاده از اظهاراتی چون «خوب»، «عالی» و «مرحبا» پس از عملکرد درست دانش‌آموز در افزایش علاقه او بسیار مؤثر است، اما باید توجه داشت که مؤثرترین تشویق آن است که به رفتار و عملکرد درست دانش‌آموز وابسته باشد. علاوه بر اظهارات شفاهی، سایر تشویق‌ها از جمله، تشویق‌های کتبی در ورقه امتحانی و دفترچه تکالیف دانش‌آموزان بر یادگیری آنان اثر مثبت دارد. (اسماعیلی، قاسم نژاد، ۱۳۹۵)

از آنجاکه نتایج آزمون‌ها به صورت نمره‌هایی که به یادگیرندگان داده می‌شوند با پاداش‌های اجتماعی چون تأیید معلم و والدین، ارتقاء به کلاس بالاتر، دریافت گواهینامه، امکان ورود به دانشگاه، کسب مشاغل و مواردی نظیر این‌ها وابسته‌اند، لذا نمره‌های معلم دارای ارزش انگیزشی زیادی هستند. بنابراین، معلم می‌تواند با اجرای امتحان‌های مختلف و دادن نتایج حاصل به یادگیرندگان، سطح انگیزش و علاقه آنان را نسبت به یادگیری و کسب مهارت‌ها و اطلاعات تازه افزایش دهد، اما همیشه از این تدابیر آموزشی باید به صورت مثبت استفاده کرد، نه به عنوان وسیله‌ای برای ترساندن و تنبیه کردن یادگیرندگان.

ارائه مطالب درسی به صورت متوالی، از ساده به دشوار، موجب می‌شود که یادگیرندگان ابتدا در یادگیری مطالب ساده، به اندازه کافی موفقیت به دست آورند. این کسب موفقیت اولیه، انگیزش یادگیری را برای یادگیری‌های بیشتر افزایش می‌دهد و بر آمادگی او می‌افزاید. ایجاد رقابت فردی بین دانش‌آموزان به کسب موفقیت در معدودی از آنان و شکست اکثریت کلاس می‌انجامد، بنابراین باید از آن پرهیز کرد. مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت یادگیری یکی از عوامل مهم ایجاد علاقه و انگیزش است. بهترین تکالیف و فعالیت‌های یادگیری از لحاظ ایجاد انگیزش آن‌هایی هستند که نه خیلی ساده و نه خیلی دشوارند. به عبارتی بهترین تکالیف یادگیری آن‌هایی هستند که یادگیری در انجام آن‌ها نیاز به قدری تلاش داشته باشد. (یوسف زاده و

همکاران، ۱۳۹۴)

۷- تشویق و تنبیه

استفاده از روش های تشویقی، نتایج رضایت بخشی به دست می دهد و از تشویق به عنوان عاملی که در ایجاد انگیزه و کارایی دانش آموزان مؤثر است، یاد شده است (بهرامی و رضوان، ۱۳۸۵)

۷-۱- تشویق: عبارت است از ارائه یک محرک خوشایند به دنبال یک رفتار مطلوب، جهت افزایش دادن احتمال وقوع آن رفتار

۷-۲- تنبیه: عبارت است از ارائه یک محرک ناخوشایند به دنبال یک رفتار نامطلوب، جهت کاهش دادن احتمال وقوع آن رفتار.

تشویق همان طور که مشخص شد رفتارهای مطلوب از رفتارهای نامطلوب تفکیک می شوند و سعی معلم باید بر این باشد که رفتار مطلوب دانش آموزان را در آنها تقویت و نگهداری کند.

مهم ترین عامل نگهداشت رفتار یاد گرفته شده، تقویت بلافاصله بعد از رفتار مطلوب است. اگر معلم پس از سپری شدن مدتی از انجام رفتار، آن را تقویت کند، از اثربخشی تقویت کاسته می شود و نتیجه مطلوب به دست نمی آید. از آنجاکه تقویت کردن بلافاصله همه رفتارهای دانش آموزان در کلاس درس و محیط مدرسه اغلب ناممکن است، معلم می تواند برای رفع مشکل ناشی از تأخیر در تقویت از توضیحات کلامی استفاده کند. برای مثال معلم تصمیم می گیرد که برای تقویت رفتارهای مثبت تحصیلی و اجتماعی دانش آموزان آنان را در روز جمعه به گردش علمی ببرد. در این مثال، بین انجام رفتار و دریافت تقویت به طور طبیعی وقفه می افتد. معلم می تواند برای رفع مشکل تأخیر در تقویت، در پایان کار روزانه دانش آموزان، به آنان یادآور شود که «خوشبختانه همه شما با جدیتی که در درس هایتان به کار می برید و اخلاق و رفتار خوبی که از خود نشان می دهید خواهید توانست در برنامه گردش علمی روز جمعه شرکت کنید. (سیف، ۱۳۸۶)

تنبیه خشن ترین و نامطلوب ترین روش تغییر رفتار است. هرچند که مشاهدات روزانه و شواهد تجربی نشان داده اند که تنبیه در کاهش دادن رفتار نامطلوب به طور موقت مؤثر است، اما باید توجه داشت که تنبیه باعث از بین رفتن رفتار تنبیه شده نمی شود و تنها تأثیری که دارد این است که رفتار نامطلوب را موقتاً پنهان می کند. به این صورت که رفتار تنبیه شده، پس از تنبیه، همچنان در مجموعه رفتار فرد باقی می ماند و تا زمانی که عامل تنبیه کننده حاضر و ناظر است مخفی باقی می ماند، ولی به مجرد اینکه عامل تنبیه کننده تضعیف شود و از میان برود آن رفتار مجدداً ظاهر می شود. برای مثال کودکی که به علت زدن حرف زشت از پدر کتک می خورد، می آموزد که در حضور او حرف زشت نزند، اما هیچ تضمینی وجود ندارد که در غیاب پدر،

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

مثلاً در حضور مادر یا افراد دیگر، این کار را انجام ندهد. بنابراین بزرگ‌ترین اشکال تنبیه این است که این روش رفتار نامطلوب را در فرد از بین نمی‌برد، بلکه آن را موقتاً پنهان می‌کند. این رفتار پس از ضعیف شدن عامل تنبیه‌کننده مجدداً ظاهر می‌شود. مشکلات دیگر استفاده از تنبیه به‌طور خلاصه عبارت‌اند از: نفرت تنبیه شونده از تنبیه‌کننده حتی اگر تنبیه شونده بداند که تنبیه به خیر و صلاح اوست. مسری بودن تنبیه، یعنی دانش‌آموزانی که شاهد تنبیه شدن دانش‌آموزان دیگر بوده‌اند، بعدها خود رفتار تنبیه‌شده را تقلید کرده‌اند. (اسماعیلی، قاسم نژاد، ۱۳۹۵)

۸- اما روش‌های ملایم‌تری هم‌جهت کاهش رفتار نامطلوب استفاده می‌شود که در ذیل به آن‌ها می‌پردازیم:
- یکی از روش‌های کاهش رفتار نامطلوب بی‌توجهی نسبت به رفتار دانش‌آموز است. برای مثال معلمی که متوجه می‌شود توجه بیش‌ازحد او منجر به لوس شدن دانش‌آموز شده، توجه خود را از او منحرف کرده و بدین طریق رفتار نامطلوب را در او خاموش می‌کند.

- روش دیگر محروم کردن از تقویت است، یعنی فردی که رفتار نامطلوبی انجام داده برای مدتی از دریافت تقویت محروم کنیم. مثلاً معلم ورزشی که یکی از بازیکنان را به سبب انجام عمل خلاف مقررات بازی در زمین‌بازی اخراج می‌کند و مانع بازی او می‌شود، اما باید توجه داشت که محروم کردن در صورتی موفقیت‌آمیز خواهد بود که فرد را از محلی که دوست دارد در آنجا بماند به محلی که دوست ندارد به آنجا برود بفرستیم.

- جریمه کردن روش دیگری برای کاهش رفتار نامطلوب است. روش جریمه کردن یعنی کم کردن مقداری از تقویت‌کننده‌هایی که فرد قبلاً به دست آورده، به علت رفتار نامطلوبی که انجام داده است. برای مثال: کم کردن از نمرات امتحانی دانش‌آموزان در نتیجه کارهای بدی که انجام داده‌اند، اما نکته حائز اهمیت این است که جریمه نباید خیلی سنگین باشد.

- و اما روش جبران کردن، یعنی وقتی که فرد مرتکب عمل خلافی شد از او می‌خواهد تا برای جبران عمل خلاف خود به اصلاح آن بپردازد. برای مثال: معلم دانش‌آموزی را که خرده کاغذ و خرده تراش مداد در کف کلاس ریخته است را وادار می‌کند تا علاوه بر جمع کردن آن‌ها تمام کف کلاس را جارو بکشد. (یوسف زاده و همکاران ۱۳۹۴)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

۹- راه کارهای ایجاد انگیزه در دانش آموزان و تأثیر آن در پیشرفت تحصیلی

طرح مطالب درسی به صورت پرسش‌های جالب : مطلب یا موضوعی را که می‌خواهیم کودک و نوجوان یاد بگیرد ، به صورت پرسش یا پرسش‌هایی روشن و جالب که آن‌ها را به فعالیت ذهنی و پویندگی ترغیب نماید ، مطرح کنیم . باید تلاش نمود تا در دانش آموزان احساس نیاز به وجود آید .

دانش آموزان در اثر شکست در درسی نسبت به آن نگرش منفی پیدا می‌کنند باید به آن‌ها کمک کرد تا با کسب موفقیت در درس جدید ، به تصویری مثبت از توانایی خود دست یابند زیرا یادگیری همراه با موفقیت به ایجاد انگیزه منجر می‌شود . تجربه و تماس مستقیم با مطالب درسی : سعی نمایید تا دانش آموزان آنچه را که می‌خواهند یاد بگیرند با آن تماس پیدا نموده و تجربه مستقیم و عملی داشته باشند . اهداف آموزشی مورد انتظار از دانش آموزان را در آغاز درس برای آن‌ها بازگو نمایید . اهداف باید روشن و متناسب با توانایی دانش آموزان باشد . اجرای نقش : بهتر است در زمینه‌ی برخی از موضوعات از جمله تاریخ ، ادبیات ، دینی و ... دانش آموزان را تشویق نماییم تا موضوع مورد نظر را به صورت نمایش درآورند . اجرای نمایش در تفهیم مسائل تربیتی و اخلاقی بسیار مفید و مؤثر هست .

در شرایط مقتضی و مناسب از تشویق‌های کلامی استفاده کنید . مثلاً "خوب ، آفرین ، مرحبا و ...

باید شرایطی فراهم شود تا دانش آموز موفقیت خود را احساس کند زیرا هیچ‌چیز همانند خود موفقیت به موفقیت کمک نمی‌کند .

تکالیف ارائه شده نه باید بسیار مشکل باشد و نه ساده ، از ارائه تکالیف یکنواخت باید پرهیز کرد و به عبارتی تکالیف باید خاصیت برانگیختگی داشته باشند . مشخص کردن نحوه انجام کار برای یادگیرنده : کاری را که دانش آموز قرار است انجام دهد باید دقیقه "مشخص شود مقابله با بازدارنده‌های عاطفی و هیجانی که موجب دلسردی و کاهش علاقه دانش آموز به درس و تحصیل می‌شود . مثلاً "معلمی ممکن است از دانش آموز توقع زیاد داشته باشد و یا پس از ورود به کلاس به هیچ دانش آموزی اجازه ورود ندهد و یا تکالیف سنگین تعیین کند ، زیاد درس بدهد ، سخت نمره دهد و گاهی تبعیض روا دارد. در آمیختن درس با تفریح و بازی دانش آموزان را به یادگیری بیشتر علاقه‌مند می‌سازد . (سیف، علی‌اکبر، ۱۳۸۶)

۱۰- نتیجه

همه می‌دانیم که انگیزه به درس، دقت و کوشش و پشتکار یادگیرنده را افزایش می‌دهد و در نتیجه بر یادگیری او تأثیر مثبت دارد. بنابراین کوشش در بالا بردن سطح علاقه‌یادگیرنده یکی از تدابیر مهم آموزشی معلم محسوب می‌شود اما همان‌طور که قبلاً مطرح شد انگیزش بیرونی دارای مشکلاتی نظیر آسیب زدن به انگیزه درونی، عدم پایداری، افزایش سطح توقع در دانش‌آموزان و ... هست. بنابراین بهتر است معلمان سعی کنند انگیزه درونی را در دانش‌آموزان تقویت نمایند هرچند ایجاد انگیزه درونی تنها به دست معلمان صورت نمی‌گیرد اما آن‌ها می‌توانند با ترتیب دادن هر موقعیت‌های مناسب یادگیری تا حدودی در این زمینه نقش ایفا نمایند.

مرجع

- اسماعیلی، ز. قاسم نژاد، ع. بررسی تأثیر نحوه مدیریت کلاس درس بر انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان. ماهنامه «علوم انسانی اسلامی» ۱۳۹۵.
- بخت آوری، نیره، بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه درونی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر ارومیه. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۳۹۳.
- بهرامی، فاطمه، رضوان، شیوا، بررسی رابطه‌ی بین انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره‌ی متوسطه‌ی شهر اصفهان با ویژگی‌های آموزشی آنان. مجله‌ی پژوهش‌های تربیتی و روانشناختی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان سال دوم، شماره ۲، شماره‌ی پایانی ۱-۷۲، ۱۳۸۵.
- سیف، علی‌اکبر، انگیزه درونی، روانشناسی پرورشی، روانشناسی یادگیری و آموزش، چاپ سیزدهم. تهران: آگاه، ۱۳۸۶.
- سیف، علی‌اکبر، روانشناسی پرورشی نوین (روانشناسی یادگیری و آموزش). ویرایش هفتم. تهران: نشر دوران، ۱۳۹۲.
- مولوی، پرویز و همکاران، بررسی عوامل مؤثر در کاهش انگیزه‌ی تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، ۱۳۸۶.
- یوسف زاده، محمد، عبادی، پویا. قاسمی خلیف، لوی، ابراهیم. پیرانین گجه، فرشید، نقش معلمان در ایجاد انگیزش در دانش‌آموزان. کنفرانس سالانه رویکردهای نوین پژوهشی در علوم انسانی، ۱۳۹۴.